

OVER D'HANE-STEENHUYSE, LODEWIJK XVIII EN CHATEAUBRIAND

Het bericht stond in de krant : "In het kader van de sanering van de stadsfinanciën, gaat Gent het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat verkopen".

Ik kan het haast niet geloven. Is het mogelijk dat iets dergelijks gebeurt, dat een zo waardevol en prachtig gebouw, een gerangschikt monument met Europese dimensie, een parel van ons architectonisch erfgoed, waaraan een heel stuk geschiedenis vastzit, door de stad van de hand wordt gedaan?

Kan er werkelijk niets meer ondernomen worden om de verantwoordelijke instanties - zelfs als er moet gesaneerd worden - van een dergelijk plan te doen afzien of is het een illusie te denken dat dit ongelukkig voornemen niet zal worden ten uitvoer gelegd? Komt het toch zo ver, dan zal het kulturhistorisch patrimonium van onze stad een onherstelbaar stuk armer geworden zijn.

Andere steden benijden ons ongetwijfeld wat een uniek museum kan zijn en dat thans, als zodanig dreigt verloren te gaan, een bestemming zal krijgen vreemd aan zijn bestaansgeschiedenis en aan zijn specifiek karakter en ten dele zal verminkt worden. Een zwaar verliespunt voor Gent.

Het prachtige Hotel d'Hane-Steenhuysse dateert uit de 18de eeuw. Verschillende generaties van de graven d'Hane-Steenhuysse hebben eraan gewerkt en er al hun zorgen aan besteed.

Met graaf Emmanuel-Ignace (1702-1771) nemen de werken een aanvang; de zeer schone en sierlijke voorgevel, in stijl Lodewijk XV, dateert van 1768 en is het werk van de grote Gentse architect David 't Kindt (1699-1770).

Pierre-Emmanuel, tweede graaf d'Hane (1726-1786) zet de werken verder. Aan hem is de fraaie Lodewijk XVI achtergevel te danken, terwijl hij ook veel zorgen besteedde aan de versieringen.

Toen in 1781 de werken beëindigd waren, kon men het resultaat schitterend noemen.

Graaf Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse (1757-1826) tenslotte, die op het einde van de 18de en in het begin van de 19de eeuw op politiek en staatkundig vlak een vooraanstaande rol speelde en belangrijke posten bekleedde - hij was o.m. ook kamerheer van Koning Willem I - gaf aan deze patriciërs woning een uitstraling tot ver over de grenzen. Europese Vorsten en hoge gezagdragers waren er te gast : in 1803 zou Talleyrand er verbleven hebben toen Napoleon, Eerste Consul, in Gent op doortocht was; in 1811 Jérôme Bonaparte, Koning van Westfalen en de Koningin; in 1814 de Tsaar van Rusland; Koning Willem der Nederlanden en in 1815 Lodewijk XVIII. En het is precies over deze laatste dat we het hier willen hebben.

Wanneer gesproken wordt over het Hotel d'Hane-Steenhuysse denkt men ook aan de tijd die de Franse Vorst Lodewijk XVIII, op de vlucht voor Napoleon,

Hotel d'Hane-Steenhuysse. Copyright A.C.L. Foto nr. 130639.

er in 1815 gedurende de Honderd Dagen doorbracht en aan wat er zich in de maanden en dagen, die aan de beslissende slag van Waterloo voorafgingen, afspeelde.

Napoleon ontvluchtte Elba, ontscheepte op 1 maart 1815 in Frankrijk bij Golfe-Juan en trok met rasse schreden naar Parijs.

Tijdens de nacht van 19 op 20 maart moest Lodewijk XVIII in der haast de Tuileries verlaten en minder dan vierentwintig uren later kwam Napoleon er zich, luide toegejuicht, vestigen.

Voor Lodewijk XVIII was een nieuwe ballingschap begonnen met deze maal als toevluchtshaven Gent en meer in het bijzonder het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat.

Aanvankelijk had de Franse Koning gedacht naar Engeland te gaan en hij was reeds op weg naar Oostende maar daar zag hij tenslotte van af. Hij had zich immers ook herinnerd dat, enkele jaren terug, toen hij nog "comte de Provence" was, Jean-Baptiste Steenhuyse hem had laten weten dat, indien de omstandigheden hem ooit naar Gent brachten, het Hotel in de Veldstraat ter zijner beschikking zou staan. Die omstandigheden deden zich nu voor en Lodewijk XVIII ging in op het aanbod dat de graaf d'Hane-Steenhuysse hem destijds had gedaan. Het was ook in Gent dat Wellington wachtte op de troepen die Engeland op de been bracht tegen Napoleon.

De graaf van Artois en de hertog van Berry werden door de Franse Koning vooropgestuurd om alles te komen voorbereiden.

Op dat ogenblik behoorden we tot het Koninkrijk der Nederlanden.

Van 30 maart 1815, dag waarop Lodewijk XVIII in een door zes paarden getrokken koets met zijn gevolg in Gent arriveerde, luidruchtig begroet door de Gentenaars en verwelkomd door de burgemeester van de stad, Philippe de Lens en door Jean-Baptiste d'Hane-Steenhuysse, intendent van Oost-Vlaanderen, tot 22 juni, dag waarop de Franse Vorst naar Parijs terugkeerde, verbleef de koninklijke balling in de prachtige woning aan de Veldstraat als gast van graaf d'Hane-Steenhuysse. Er wordt melding van gemaakt dat de graaf en de gravin in hun onthaal van de Koning een eerbiedige voorkomendheid legden die voor de balling de bitterheid van het ogenblik wat milderde.

De Franse Koning werd door de Gentse bevolking op enthousiaste wijze onthaald. De "Gazette van Gend" van maandag 3 april 1815 brengt het volgend relaas : "Den koning van Vrankryk is voorleden donderdag om vyf uren naer middag langs den steenweg van Brugge alhier aengekomen, verzeld door den graeve d'Artois en den hertog van Berry, die hem tegemoet waeren gereden, en door een voorder luysterryk gevolg. Aan de poorte is Z.M. verwelkomd geweest door onzen heer meyer, verzeld door eenen van zyne adjointen, en hy heeft vervolgens zynen intrede gedaen in eene prachtige koetse, bespannen met zes peirden, onder de toejuychingen en geroepen "vive Louis XVIII", van onze geheele bevolkinge, waer van een menigte hem tot

verre buyten de poorte was gaen afwachten. Noyt zyn zoo algemeyne en levendige vreugde-geroepen gehoord geweest, de welke des te verrukkender waeren, omdat zy voordquamen uyt oprechte toegenegendheyd en deelneminge in het ongeluk van zoo goeden monarch, die daer over ten hoogsten aengedaen is geweest en door onophoudelyke minzaeme groetingen zyne dankbaerheyd heeft betoont...". En de krant voegt er verder nog aan toe : "den koning heeft des anderdags zyne appartementen niet verlaeten, maer aldaer 's naermiddags op de minzaamste wyze ontfangen de geestelykheyd, de civile en militaire autoriteyten, de societeyten der schoone konsten en schilderkunde, in welke Z.M. geweidigt heeft zig als lid te teekenen".

De kerkelijke overheid liet zich niet onbetuigd en reeds van bij zijn aankomst in onze stad had "Sa Majesté très Chrétienne" het bezoek ontfangen van grootvicaris Goethals die het goede woord bracht van het kapittel van de kathedraal en van de pastoors van de stad. Mgr. de Broglie, bisschop van Gent, verwelkomde de Koning in St.-Baafs.

Dat de bevolking de gevluuchte Franse Vorst met geestdrift onthaalde moet misschien niet zozeer verwonderen want zij had de gestrengeden en de plagerijen van het keizerlijk regime niet vergeten evenmin als de militaire conscriptie van 1798 uitgevaardigd door het Directoire, die verontwaardiging en verzet had opgeroepen.

Toch waarschuwdn sommigen in verband met de gevoelens van de bevolking voor de Fransen en zetten ze deze laatsten aan tot voorzichtigheid, wat men in de omgeving van Lodewijk XVIII dan ook deed.

Wel had de burgemeester de Koning bij zijn aankomst in de stad begroet maar het stadsbestuur zelf bleef koel en terughoudend en de gemeentelijke overheid achtte het blijkbaar niet nodig in de registers van de beraadslagingen van de Raad enige melding te maken van het verblijf van Lodewijk XVIII binnen onze muren.

Koning Willem der Nederlanden, die hier regeerde, betoonde niet veel enthousiasme voor de komst van de Franse Koning en was duidelijk niet erg gesteld op diens aanwezigheid. Hij liet blijken dat hij aan Lodewijk XVIII voorbijging.

Het was Binder, gevolmachtigd minister van Oostenrijk bij Koning Willem der Nederlanden, die schreef dat de regering alhier, spijs al de eerbied, verschuldigd voor de ongelukken, die Lodewijk XVIII overkwamen, niet van de Fransen hield en dat men niet kwaad zou zijn spoedig door de omstandigheden van hun verblijf in dit land verlost te zijn.

Feit is dat vanaf 30 maart 1815 in onze stad alles draait en waait rond het Hotel d'Hane-Steenhuysse in de Veldstraat.

Voor Gent en voor de Gentenaars was het verblijf van de Franse Koning, van zijn hofhouding en zijn ministers, van prinsen en prinsessen, hertogen en graven, diplomaten en gezanten van vreemde mogendheden, generaals en

hogere officieren, van hoogwaardigheidsbekleders van allerlei slag en rang, een buitenkans, een uniek gebeuren. En Gent geniet ten volle van het geboden spektakel : de ongewone drukte in de straten, de aanwezigheid van Franse personaliteiten en van prominenten uit Europese hoofdsteden, de aankomst en doortocht van vreemde troepen, de opgemerkte uitstappen van de Koning per koets in de stad, de kleurrijke wemeling op de Kouter waar de Fransen bij voorkeur samenkomen, floreren en goede sier maken.

Ook ten dien tijde immers was de Kouter de "promenade", de plaats bij uitstek waar vele van die nobele ballingen, in het kader van de mooie omgeving, de prachtige gebouwen en de sierlijke rijen bomen, hun wandeling maken, aan tafeltjes aanzitten, zich komen tonen en laten bewonderen.

Wel was er toen ook nog een tweede "promenade" in onze stad : de Coupure namelijk; ook daar kwam veel schoon, jong en elegant volk.

Gent een stad die, en dat blijkt uit vele getuigenissen, op al die gasten van vreemde herkomst een zeer goede indruk maakte en waar men het niet zo slecht had.

Al heel snel bevond er zich te Gent met Lodewijk XVIII een hele hofhouding en waren er heel wat Franse vooraanstaanden, die de Koning in zijn ballingschap hadden gevolgd : Onder hen : Karel-Philip, graaf van Artois, de latere koning van Frankrijk; de hertog van Berry; de graven Mesnard, de Clermont, Cossé-Brissac; Lodewijk-Jozef van Bourbon, prins van Condé; graaf de Beugnot; Baron Capelle; Karel-Hendrik Dambray, kanselier van Frankrijk; burggraaf de Chateaubriand; de hertog de Duras; de markies de Jaucourt; Clarke, hertog van Feltre; de hertog van Ragusa; generaal Beurnonville; de hertog van Bellune; graaf de Noailles; de hertogen de Levis, de la Rochefoucauld, de Montmorency, de Poix, de Sèze, de Lally-Tollendal; Laborie; de hertogen van Angoulême; de hertogin de Duras, de hertogin de Rouzan, Mme Chateaubriand, en nog vele anderen.

Een stuk Franse en Parijse bezienswaardigheid was zich te Gent komen vestigen. Men denkt onwillekeurig terug aan de woordspeling van Keizer Karel die ooit eens, zij het dan lang geleden, tegenover Frans I gezegd had : "Je mettrai Paris dans mon Gand". Dat was nu zo een beetje het geval...

Heel die Franse gemeenschap te Gent, alles samen een nogal heteroögen en merkwaardig gezelschap van soms vreemdsoortige lieden, die mekaar onderling niet altijd vriendelijk bejegenden, die intrigeerden, clans vormden en met veel aandrang hun eigen situatie trachtten te beveiligen. Ze waren naar Gent gekomen, deels uit loyauteit, deels uit eigen belang.

Vraag is natuurlijk waar al die mensen in Gent onderdak vonden.

Een aantal van de in Gent beschikbare logementen bood een niet al te groot comfort. Men kon er wel goed eten maar met het eigenlijk logies was het toch maar magertjes gesteld. De prijzen waren er eerder aan de lage kant en een behoorlijk pension kostte er slechts drie frank per dag. Lagen de eisen, die men

stelde, hoger, dan waren de prijzen navenant. Zo betaalde graaf d'Artois, die met zijn gevolg in het Hôtel des Pays-Bas op de Kouter logeerde, er 1.000 Fr per dag. Een niet onaardige som voor die tijd maar zoals het franse spreekwoord zegt : "noblesse oblige" en dat kost geld.

Chateaubriand, de baron Louis en de graaf de Beugnot evenals Bertin de Vaux, directeur van "Le Journal Universel" waren gelogeed in het Hôtel de Flandre, gelegen aan de Drabstraat/Poel, een hotel dat in 1804 geopend was geworden. Chateaubriand scheen met zijn logement niet erg opgezet.

Een aantal onder de hooggeplaatste Franse vluchtelingen had onderdak gevonden bij partikulieren en adellijke families in de stad.

Volgens Voisin verbleven de meeste ministers en dignitarissen van de Kroon in woningen in de onmiddellijke omgeving van het Hotel d'Hane-Steenhuysse. De hertog en de hertogin van Angoulême vonden onderdak in het Hotel Schamp, ook Hotel de Lovendeghem genoemd, op de hoek van de Veldstraat en de Voldersstraat, daar waar enkele maanden voordien in 1814 de Amerikaanse delegatie op de vredesonderhandelingen tussen Engeland en Amerika (Vrede van Gent 24 december 1814) gelogeed had. De hertog de Duras woonde in de Voldersstraat bij Charles Hulin.

Wellington verbleef, wanneer hij in Gent was, in het Hotel Clemmen (thans het Museum Vander Haeghen) schuin tegenover het Hotel d'Hane-Steenhuysse. De ambassadeur van Engeland logeerde een tijd lang bij della Faille aan de Graslei.

De officieren van lagere rang kregen een bewijs waarmee ze dan op zoek konden gaan naar een logement. In een aantal gevallen kregen ze, tot hun verbazing, de beschikking over een kamer zonder veel meubilering. Ze wisten natuurlijk niet dat de herhaalde doortocht van troepen alhier, gedurende de jaren van Franse overheersing, er de burgers had toe aangezet "soldatenkamers" ter beschikking te houden die niet tot de beste van het huis behoorden en maar karig gemeubeld waren. Men kon bezwaarlijk spreken van "Chambres d'Amis".

De komst van de gevluichte Franse Koning was in werkelijkheid een goede zaak voor Gent. Er waren niet alleen de Fransen zelf, die hier in ballingschap verbleven, maar ook alles wat het Hof aantrok : een groot aantal bezoekers, vreemde gezagdragers, diplomaten en militairen. Mensen, die hun rang wilden houden, over middelen beschikten, goede sier maakten en aardig wat geld uitgaven. De Engelse militairen hadden het goed. Het pond werd uitgewisseld tegen 18 Fr en daarmee konden ze het, wat de voeding en de drank betreft uitstekend stellen. Men moet niet vergeten dat gedurende weken altijd nieuwe regimenten arriveerden.

Er werden dus in die dagen in Gent goede zaken gedaan. Maar niet enkel financieel waarde Gent er wel bij, het won ook aan faam en prestige in binnen- en buitenland.

Gent was Koninklijke Residentie geworden. Aan het Hof van Lodewijk XVIII sprak men over het Hotel d'Hane-Steenhuysse als over "Le Chateau Royal", benaming die werd overgenomen in officiële stukken die de koning tekende. "Le Nain couleur de rose" een blad van de Franse royalisten, dat tijdens de Honderd Dagen te Gent verscheen, schreef het volgende : "Depuis que Sa Majesté Très-Chrétienne a fait résidence à Gand, cette belle ville est devenue tout à coup un autre Paris. Nos jeunes militaires y ont apporté les usages, les goûts mêmes de la capitale, et je ne serais pas surpris qu'il se fit à Gand, pour le moins, autant d'aimables folies qu'à Paris.". Er zijn van die zaken en gewoonten, die in alle omstandigheden hun rechten behouden.

De Gentenaars konden in die dagen hun ogen volop de kost geven en hun nieuwsgierigheid ruimschoots bevredigen. Ze hadden nu ruim de gelegenheid om van meer nabij een kijk te nemen op het dagelijks leven van een koninklijke balling. Tot vlak voor de open ramen van het Hotel d'Hane-Steenhuysse gingen ze staan, niet enkel om "Vive Louis XVIII" te roepen of om hun sympathie te betuigen. Evenzeer om een glimp op te vangen van wat daar binnen gebeurde.

Ook Lodewijk XVIII had gemerkt hoe groot de nieuwsgierigheid was van de Gentse vrouwen en gaf enkele onder hen de toelating om de eetzaal te betreden en aldus getuige te zijn van wat de Koning at en hoe het er aan de rijk gedekte tafel, waaraan de Vorst en zijn gasten aanzaten, aan toe ging.

In de weelderige en prachtig ingerichte woning van graaf d'Hane-Steenhuysse bracht Lodewijk XVIII nochtans bange en kommervolle dagen door, onzeker als hij was over wat hem te wachten stond en wat zijn uiteindelijk lot zou zijn. Voor de tot onmacht herleide, hulpeloze Franse koning in ballingschap, wiens gezondheid daarenboven veel te wensen overliet - hij leed ook aan jicht - en over wie zich tenslotte niet zoveel mensen bekommerden, was het geen feestelijke uitstap, die tocht naar Gent maar een tragische episode temeer in een leven waarvan hij reeds drieëntwintig jaren in ballingschap had doorgebracht.

Hoe het allemaal zou eindigen, stond in die dagen nog niet vast. Alleen de afloop van de finale slag van Waterloo op 18 juni 1815 zou een beslissing brengen en voor Lodewijk XVIII, "un impotent caché au bord de la Lys" zoals Chateaubriand later zou schrijven, opnieuw de weg naar de Tuileries openstellen. Zo ver was men nu evenwel nog niet.

De Franse Koning wist zeer goed dat zijn lot in handen lag van de Europese Verbonden mogendheden, die het opnamen tegen Napoleon maar hij wist ook dat een overwinning van die Verbonden het leven zou kosten aan ontelbare Franse soldaten, die streden onder de vaandels van Napoleon. Toch bleef Lodewijk XVIII in die tragische omstandigheden een zekere waardigheid behouden. Er wordt van hem getuigd dat hij nooit afstand heeft gedaan van zijn protocolaire waardigheid en dat hij, oud, ziek en verdreven uit zijn

koninkrijk, toch stand heeft gehouden. Guizot legde later in zijn geschriften de nadruk op twee zaken die hem, in de persoon van Lodewijk XVIII bijgebleven waren : "l'impotence et la dignité du Roi".

Onder de Franse vluchtelingen bevond zich, zoals we reeds zegden, de beroemde Franse schrijver René de Chateaubriand die in zijn "Mémoires d'Outre-Tombe", een hartstochtelijk levensdagboek, enkele lezenswaardige bladzijden wijdde aan Gent en aan zijn verblijf alhier tijdens de Honderd Dagen. Chateaubriand, een romantieker, de grootste literaire schilder van zijn tijd, zoals hij vaak genoemd werd, schetste op de hem eigen wijze het karakter van onze stad en de sfeer die er in die dagen heerste.

Over de ongewone drukte ten allen kante schrijft hij : "la solitude accoutumée de Gand, était rendu plus sensible par la foule étrangère qui l'animait alors, et qui bientôt allait s'écouler. Des recrues belges et anglaises apprenaient l'exercice sur les places et sous les arbres des promenades; des canonniers, des fournisseurs, des dragons mettaient à terre des trains d'artillerie, des troupeaux de boeufs, des chevaux qui se débattaient en l'air tandis qu'on les descendait suspendus dans des sangles : des vivandières débarquaient avec les sacs, les enfants, les fusils de leurs maris; tout cela se rendait sans savoir pourquoi et sans y avoir la moindre intérêt, au grand rendez-vous de destruction que leur avait donné Bonaparte..."

Soms komt het beeld dat hij ophangt nogal verrassend over : "une grande ville presque sans habitants, des rues désertes, des canaux aussi déserts que ces rues... vingt-six îles formées par ces canaux, qui n'étaient pas ceux de Venise... les édifices de Gand me retraçaient ceux de Grenade, moins le ciel de la Vega..." Wie verwacht zo'n vergelijking?

Melancholische ziel ook, die graag aan het gewoel en aan een inhoudsloze omgeving ontsnapt en voor wie de literatuur een toevluchtsoord is geworden, zoekt Chateaubriand tijdens zijn verblijf in onze stad rust en verpozing in het begijnhof "ce petit univers de femmes voilées ou aguimpées, consacrées aux diverses oeuvres chrétiennes, région calme placée comme les syrtes africaines au bord des tempêtes..." en hij voegt er aan toe dat hij als auteur van de "Génie du Christianisme" er met veel bevalligheid ontvangen werd.

Chateaubriand heeft veel gereisd en veel meegemaakt en men voelt ook goed aan dat het iemand was die begrepen had dat zijn eeuw die van de verloren gegane illusies was.

Wanneer hij op zijn eentje wandelingen maakt in onze stad, duiken er plots herinneringen op aan zijn verblijf in Amerika : "les barques glissant sur d'étroits canaux... avaient l'air de voguer sur l'herbe; elles me rappelaient les canaux sauvages dans les marais à folle avoine du Missouri..."

Counson deed in 1909 voor de "Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" een mededeling over "Chateaubriand à Gand" en over de wijze waarop laatstgenoemde, tijdens zijn verblijf alhier, de trekken van onze stad vastlegde en hij

besluit : "toujours poète, il ne se soucie point d'objectivité; il ne s'intéresse pas au paysage même, encore qu'il le voie; les souvenirs et les préjugés bourdonnent dans sa tête; il se compare aux femmes de Gand qui regardent dans leurs miroirs penchés; lui, dans l'univers, ne voit que lui-même. Son paysage est bien, suivant le mot d'Amiel, un état d'âme. Ses descriptions sont l'écho harmonieux de son coeur aigri et de ses lectures nombreuses, retenues grâce à une mémoire dont il a fait lui-même l'éloge".

Het oordeel van Counson over Chateaubriand is nogal streng. We wensen er ons hier niet over uit te spreken en maken er enkel melding van omdat het betrekking heeft op de relatie "Gent-Chateaubriand". Het neemt ook niet weg dat de Franse schrijver zijn deel gehad heeft in het geheel van de bladzijden, die door beroemde letterkundigen aan Gent gewijd werden en die, zoals V. Fris ze betitelde, de "Laus Gandae" hebben bezongen. Daarbij komt dat Chateaubriand een rechtstreekse getuige is geweest van wat zich in d'Hane-Steenhuuse en in de middens van de Franse vluchtelingen afspeelde, niet alleen als schrijver maar ook omdat hij er zelf politiek deel aan had.

Spijts de moeilijke en onrustige tijden had Lodewijk XVIII toch een goede eetlust en werd er goed getafeld en lekker gegeten, niet enkel in d'Hane-Steenhuuse maar ook elders in de stad, in de hotels en eetgelegenheden en niet in het minst bij de vooraanstaande families waar Franse vluchtelingen te gast waren.

Het gebeurde ook dat men een tochtje maakte naar het Strop bvb. waar men dan een stukje gebakken vis ging verorberen. Laten we opnieuw Chateaubriand aan het woord : "on pêche dans les rivières de Gand un poisson blanc fort délicat; nous allions, tutti quanti, manger ce bon poisson dans une guinguette (au Strop) en attendant les batailles et la fin des empires...". Ter verduidelijking : men at er gebakken blieken.

Dat de gastronomie in die dagen hoogtij vierde, moge ook nog blijken uit een ander getuigenis van Chateaubriand, die er melding van maakt dat hij herhaaldelijk uitgenodigd werd op feestmalen bij de familie d'Ops (d'Hoop) en ook bij een zekere Coppens, alwaar hij aanzat op een gala, dat duurde van 1 uur in de namiddag tot 8 uur 's avonds en uit negen gangen bestond : "on commença par les confitures et l'on finit par les côtelettes". Counson, waarover we het al eerder hadden, acht de beschrijving van dat eetmaal door Chateaubriand nogal grotesk. Hij voegt eraan toe dat die bladzijde misschien niet vreemd is aan de reputatie van gulzigheid die Gent en de Vlamingen meekrijgen in "Aymerillot" en de "Légende des Siècles" van Victor Hugo.

Het mag gezegd dat de plaatselijke keuken veel bijval kende en naar waarde geschat werd door de "emigrees" en de vreemdelingen, die hier vertoefden. Niet alleen de met wijnsaus bereide vis, ook de Gentse worsten kregen veel lof en de smakelijke vleespasteien bij het ontbijt genoten grote bijval.

Men had nog tijd en oog voor de geneugten van het leven en onder de Franse

vluchtelingen, die hier verbleven, waren er een aantal die zich geen al te grote zorgen maakten. Zo de jonge hertog van Berry, door Lodewijk XVIII ook "Jean de Bry" genoemd, die het vrij goed stelde. Hij leidde een nogal zorgeloos en aangenaam leventje in Aalst waar het koninklijk Frans leger kantoneerde : 1587 man en wat paarden, soms smalend "l'armée royale d'Alost" genoemd. Maar de hertog kwam wel iedere dag naar Gent en zat tegenover de Franse Koning aan de goed voorziene tafel.

In de Veldstraat waren sommige Gentse jongeren moeilijk op afstand te houden en het was niet speciaal uit genegenheid voor de Koning dat ze voor de open ramen van het Hotel d'Hane-Steenhuys gingen staan. Ze begonnen integendeel allerlei opmerkingen te maken over het eten. Ze telden de flessen die op tafel kwamen, de glazen en de gerechten, zodat het voor de Vorst en zijn gasten toch een beetje te ver ging. De "open-deur" van die tijd had voor het koninklijk protocol eerder vervelende gevolgen en men ging voortaan de tafel dekken in een ander salon dat niet aan de straat gelegen was.

De Gentse humor was nooit ver weg maar altijd present, zo bvb wanneer onze stadsgenoten, doelend op de bange en moeilijke situatie waarin Louis XVIII zich bevond, met een goed gevonden woordspeling spraken over "Lowie die Zwiet".

Er waren ook hekeldichten en gelegenheidsrijmpjes van allerlei aard, ingegeven door de gebeurtenissen, die de ronde deden.

De Gentse pers deed haar duit in het zakje en Fr. De Potter maakt er melding van dat de Gentse pers meer dan eens kraakte onder het drukken van satires, zinspelend op de omstandigheden van de dag. Hij geeft als voorbeeld een "ORAISON DOMINICALE", die onder de hovelingen en partijgangsters van de Bourbons verspreid werd en die als volgt luidde :

"ORAISON DOMINICALE"

Notre père qui êtes à Gand. Que votre nom soit assuré. Que votre règne nous arrive. Que votre volonté soit faite en France comme ailleurs. Rendez-nous notre pain quotidien. Pardonnez-nous nos offenses comme nous pardonnons à l'armée de vous avoir outragé. Et ne nous laissez succomber sous la tyrannie du brigand. Mais délivrez-nous de son exécration. Ainsi soit-il.

VIVE LE ROI

Er werden natuurlijk ook rijmen verspreid waarin Napoleon ongenadig werd aangepakt, zoals dat het geval was in "AUTRE RECETTE" en in "LE TIGRE CORSE". In dat laatste werd Napoleon "assassin par calcul et par plaisir barbare" genoemd.

Maar ook de toestand waarin Lodewijk XVIII zich bevond was het voorwerp van ironie en naar aanleiding van zijn ballingschap in Gent, sprak men over "Le Roi sans Royaume".

Chateaubriand schetst de situatie als volgt : "l'Empire de ce grand monarque

consistait en une maison du Royaume des Pays-Bas, laquelle maison était située dans une ville qui, bien que ville natale de Charles-Quint, avait été le chef-lieu d'une préfecture de Bonaparte. Ces noms font entre eux un assez bon nombre d'évènements et de siècles..."

Toch waren er ook lichtpunten. Arthur Wellesley, hertog van Wellington, was begin april in Gent aangekomen. Hij logeerde, zoals we reeds zegden, in het Hotel Clemmen en pleegde geregeld overleg met de Koning. Wellington speelde tijdens de Honderd Dagen een zeer belangrijke rol en bracht voor de Franse Vorst geruststellende boodschappen. Het is nogmaals Chateaubriand die schrijft dat Lodewijk XVIII, wanneer hij tijdens zijn uitstapjes in de stad soms Wellington ontmoette, in het voorbijgaan naar deze laatste een vriendelijke beweging maakte ten titel van bescherming... Zoete ironie want op dat ogenblik had Lodewijk XVIII meer bescherming nodig dan Wellington.

De toestand van de Franse Koning was verre van schitterend en dat men in heel de situatie en haar verloop niet erg gerust was, moge blijken uit het feit dat, onder leiding van de Engelsen, versterkingen werden opgeworpen voor het geval dat Napoleon naar hier zou oprukken. Men was gereed om in een paar uur tijds de omtrek van onze stad onder water te zetten.

Chateaubriand was er niet gerust in : "mille chevaux, détachés de l'armée française, nous auraient enlevés en quelques heures. Les fortifications de Gand étaient démolies, l'enceinte qui reste eût été d'autant plus facilement forcée que la population belge ne nous était pas favorable". En hij voegt eraan toe dat, wat hij reeds eerder in de Tuileries had meegemaakt, zich herhaalde : in het geheim maakte men het rijtuig van de Koning klaar : de paarden waren al besteld...

Die zienswijze van Chateaubriand over de houding van de plaatselijke bevolking contrasteert toch nogal met de verklaringen uit andere bronnen volgens dewelke de Fransen hier met zoveel geestdrift onthaald werden en van de Gentenaars geen slechte indruk zouden meedragen.

In het Hotel d'Hane-Steenhuuse was er vanzelfsprekend voortdurend druk politiek overleg. De Koning beraadslaagde regelmatig met zijn raadslieden en met zijn ministers : de Jaucourt, die het interim waarnam op Buitenlandse Zaken; Louis, Minister van Financiën; Beugnot van Marine; Clarke, Minister van Oorlog; de Lally-Tollendal; de Chateaubriand; d'Ambray, Kanselier van Frankrijk; d'Anglès, en de Blacas d'Aulps van het Huis van de Koning.

De Ministers vergaderden, wisselden van gedachte, legden rapporten neer, ontleedden de toestand, hielden soms lange en vervelende monologen maar het had toch allemaal niet zoveel belang want tenslotte waren zij Ministers zonder land en zonder Koninkrijk. De beslissingen, die moesten vallen, waren niet van politieke maar van militaire aard en die lagen in andere handen.

De Minister van Financiën had wel kopzorgen want het verblijf van de Koning en van zijn gevolg te Gent kostte geld, veel geld, miljoenen, en er rezen ernstige problemen aan die kant. Men verweet de Minister niet voldoende

voorzorgen te hebben genomen, wat betreft de nodige financies, op het ogenblik dat men Parijs had verlaten.

Er was in d'Hane-Steenhuysse ook drukke diplomatieke activiteit want verschillende Europese Vorsten hadden hun vertegenwoordigers in Gent : Sir Charles Stuart, na Lord Fitzroy-Somerset voor Engeland; Fagel, gevolmachtigd Minister van Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden; generaal Pozzo di Borgo, die de Keizer van Rusland vertegenwoordigde; graaf d'Aglié voor Sardinië; de Vincent voor Oostenrijk, Goltz voor Pruisen; de Waltersdorf, Minister van Denemarken en de Signeul, Zaakgelastigde van Zweden.

De Russische generaal Driessen had begin april aan Lodewijk XVIII een eigenhandig schrijven van de Tsaar overhandigd waarin deze zijn volledige steun toezegde aan de Franse Vorst. De diplomatieke contacten, waarover ook de "Gazette van Gend" verslag uitbracht, waren zeer belangrijk en de Franse Koning wist zeer goed dat aan de steun van die kant verder moest gewerkt worden.

Het is duidelijk dat de Franse Vorst, die zich in zijn Gents toevluchtsoord politiek toch in een geïsoleerde positie bevond, zeer goed begreep dat er iets moest ondernomen worden om dat isolement te doorbreken, terug op het voorplan te komen, het contact met Frankrijk, met de Fransen zelf en met de Europese hoofdsteden te verzekeren en zijn doelstellingen en inzichten voor de toekomst bekend te maken.

De "Journal de Gand" speelde in zekere mate de rol van spreekbuis van het Hof van de Franse Koning, publiceerde trouwens ook officiële berichten en mededelingen van het Hof. Ook de "Gazette van Gend" was gunstig gestemd tegenover de Franse Koning en liet sympathie blijken. Maar dat alles volstond niet voor Lodewijk XVIII. Die wilde een orgaan dat volledig ten zijnen dienste stond. Hij besloot dan ook tot het uitgeven van een nieuw blad.

Zo wordt dan in Gent, na heel wat overleg, in de loop van de maand april 1815, op kosten van het Hof, "Le Moniteur Universel" uitgegeven, die een internationale verspreiding zou kennen.

Er kwamen van "Le Moniteur Universel" of "Le Journal Universel" in totaal 20 nummers uit.

Het blad verscheen op dinsdag en vrijdag, één enkele keer op een woensdag en tweemaal op een zaterdag. Het eerste nummer dat "Le Moniteur Universel" heette, zag het licht op 14 april 1815; de andere droegen als titel "Le Journal Universel". Het laatste nummer was gedateerd 21 juni 1815 en kwam dus van de persen drie dagen na de slag van Waterloo en daags voor de terugkeer van Lodewijk XVIII naar Frankrijk.

Het blad verscheen op vier bladzijden en kostte 12 Fr voor een abonnement van een trimester. Het werd gedrukt bij "J.N. Houdin, rue de la Catalogne à Gand".

Die J.N. Houdin, geboren in Frankrijk (te Blois) was werkzaam op het kantoor

ORDONNANCES DU ROI.

LOUIS, par la grâce de Dieu, Roi de France et de Navarre.

A tous ceux qui les présentes verront, salut.

Considérant l'urgence des circonstances et le devoir qu'elles nous imposent d'exercer dans toute leur étendue les droits de notre puissance royale, conformément à l'article 14 de la Charte constitutionnelle.

Aurons ordonné et ordonnons ce qui suit:

Art. 1.er Il est défendu à tous nos sujets, qui se trouveraient momentanément sous la domination de Napoléon Buonaparte, de prier un gouvernement dit impérial aucune espèce d'impôt direct ou indirect, sous quelque dénomination que ce soit, à quelque époque que cet impôt ait été établi, soit qu'il l'ait été légalement par le concours des deux Chambres et de notre autorité, ou par tout autre corps politique illégalement convoqué, ou par la violence d'une autorité arbitraire soit civile, soit militaire.

2. Il est également défendu à tous préfets, inspecteurs des finances, receveurs-généraux et particuliers, payeurs, directeurs des contributions directes et indirectes, des douanes et de l'enseignement, et généralement à tous les comptables dépendant du ministère des finances, de verser les fonds qu'ils pourraient lever ou avoir en main dans les caisses dites impériales.

Les agens ci-dessus dénommés qui, ayant eu connaissance de notre présente ordonnance, auraient négligé de s'y conformer, perdront les auto-antennations qu'ils pourraient avoir fournies, ou seront tenus de payer une seconde fois à notre trésor les fonds livrés par eux à Napoléon Buonaparte: déclarant nuls et de nul effet, à l'égard de ces agens, toutes quittances et reçus délivrés par les autorités du gouvernement dit impérial.

3. Les ventes de bois et de biens communaux, autorisées par le dernier budget, sont suspendues dans les départements envahis par Napoléon Buonaparte. Toutes celles qui seraient faites à ce sujet postérieurement à la date de ladite ordonnance, sont déclarées nulles et non avenues.

4. Dans les provinces où la trahison de quelques corps de l'armée, et la tyrannie de Napoléon Buonaparte n'ont point encore opprimé les agens de l'autorité royale, on suivra pour le versement de l'impôt l'instruction de notre ministère des finances, en date du 12 de ce mois.

5. Nos ministres secrétaires-d'état des finances et de notre maison sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution de la présente ordonnance.

Donné à Lille, le vingt-troisième jour du mois de mars de l'an de grâce mil huit cent quinze, et de notre règne le vingtième.

Signé, LOUIS.

Et plus bas par le Roi,

Signé, BLACAS-D'ARLES.

Pour copie conforme:

Le ministre et secrétaire-d'état de la Maison de Roi,

Signé, BLACAS-D'ARLES.

LOUIS, par la grâce de Dieu, Roi de France et de Navarre.

A tous ceux qui les présentes verront, salut.

La trahison de presque tous les corps de l'armée destinée à défendre la patrie, rendant indispensable de changer entièrement les mesures que nous avions cru devoir prendre.

Volonté présente de nouveaux malheurs dont nos peuples sont menacés par la présence de Napoléon Buonaparte sur le territoire français;

Considérant que la conscription a été abolie par le 12.º article de la Charte constitutionnelle, et que le recrutement de l'armée de terre et de mer n'a été encore déterminé par une loi;

Sur l'article 14 de la Charte, qui met à notre disposition toutes les forces de terre et de mer;

Considérant que par le même article de la Charte, il nous appartient de faire et de publier les ordonnances et les réglemens nécessaires à la sûreté de notre royaume; que nous avons été solennellement invités par la Chambre des Pairs et par la Chambre des Députés des départements, dans leur adresse du 17 de ce mois, à faire usage de cette autorité dans toute son étendue;

Considérant enfin qu'à tous les pouvoirs dont nous investissons dans les temps ordinaires notre

titre royal et la Charte constitutionnelle, viennent se réunir, dans une crise d'épouvante, tous ceux que le danger, la confiance, la volonté de la nation et le vœu exprimé par ses représentans nous imposent le devoir d'exercer:

A ces causes, nous avons ordonné et ordonnons ce qui suit:

Art. 1.er Il est défendu à tout français, soit qu'il ait fait précédemment partie de nos troupes, soit qu'il n'ait point servi, d'obéir à aucune prétendue loi de conscription, de recrutement ou à tout ordre illégal quelconque qui émanerait de Napoléon Buonaparte; de tous corps ou autorités politiques, civils et militaires qu'il pourrait appeler ou établir, ou qui lui seraient obéi depuis le 1.er mars 1815, ou obéiraient à l'avenir.

2. Il est pareillement défendu à tous gouverneurs, et aux officiers-généraux commandans dans nos divisions militaires et dans les départemens de notre royaume, aux officiers de notre gendarmerie royale, et à tout gendarme qui en fait partie, à tout colonel, major ou chef de corps, comme aussi à tous nos amiraux et autres officiers de notre marine royale, aux préfets maritimes et aux commandans de nos ports et arsenaux, à tous préfets, sous-préfets, maires ou adjoints de maire, d'exécuter ou de faire exécuter aucune des prétendues lois de conscription, ou de recrutement, ou aucun des actes ou ordres illégaux, mentionnés dans l'article précédent.

3. Tout français qui on voudrait contraindre à s'engager sous les drapeaux de Napoléon Buonaparte, est autorisé par nous à s'y soustraire, même à main-armée.

4. Tout gouverneur ou officier-général commandant dans nos divisions militaires, ou dans les départemens de notre royaume, tout colonel, major ou chef de corps, tout commandant de nos places, forteresses ou postes de guerre, tout officier de nos corps royaux du génie et de l'artillerie, tout amiral, vice-amiral, ou autre officier de notre marine royale, préfet maritime et commandant de nos ports ou arsenaux, qui, au mépris du serment qu'il nous a prêté, aurait adhéré au parti de Napoléon Buonaparte, sera destitué, privé de toute solde d'activité ou pension de retraite pour l'avenir, à moins qu'après avoir eu connaissance de notre présente ordonnance, il ne rentre à l'instant dans son devoir envers nous.

5. Nous honorons par la présente ordonnance tous officiers et soldats de corps de terre et de mer qui, entraînés par des chefs qui nous ont trahi, auraient participé à la révolte et passé momentanément sous le commandement de Napoléon Buonaparte, ou de ses adhérens, et nous ordonnons à ces dix officiers et soldats de se rendre sur-le-champ dans leurs foyers.

6. Nos ministres de la guerre et de l'intérieur, sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution de la présente ordonnance.

Donné à Lille, le vingt-troisième jour du mois de mars de l'an de grâce mil huit cent quinze, et de notre règne le vingtième.

Signé, LOUIS.

Et plus bas par le Roi,

En l'absence du ministre secrétaire-d'état de la guerre,

Le ministre-d'état,

Signé, FRANÇOIS DE JACQUOIX.

Pour copie conforme:

Le ministre secrétaire-d'état de la guerre,

Signé, le duc DE FELZAC.

Protestation de Mr. Lainé, président de la Chambre des Députés.

AU NOM DE LA NATION FRANÇAISE, et comme président de la Chambre des Représentans, je déclare protester contre tout décret par lequel l'opposant de la France prétend prononcer la dissolution des Chambres. En conséquence, je déclare que tous les propriétaires sont dispensés de payer des contributions aux agens de Napoléon Buonaparte, et que toutes les familles doivent se garder de fournir, par voie de conscription ou de recrutement quelconque, des hommes pour sa force armée. Puisqu'on attend d'une manière aussi outrageante aux droits et à la liberté des Français, il est de leur devoir de maintenir individuellement leurs droits; depuis longtemps dérogés de leur serment envers Napoléon Buonaparte, et liés par leurs vœux et

leurs sermens à la Patrie et au Roi; ils se conviendront d'opposer aux yeux des nations et de la postérité, s'ils n'assient pas des moyens qui sont au pouvoir de chaque individu. L'histoire, en conservant une reconnaissance éternelle pour les hommes qui, dans tous les pays libres, ont refusé tout secours à la tyrannie, couvre de son mépris les citoyens qui oublient assez leur dignité d'hommes, pour se soumettre à ses misérables agens. C'est dans la persuasion que les français sont assez convaincus de leurs droits, pour s'imposer le devoir sacré de les défendre, que je fais publier la présente protestation, qui, au nom des honorables collègues que je préside, et de la France qu'ils représentent, sera déposée dans des archives, à l'abri des atteintes du tyran, pour y avoir recours au besoin.

Signé LAINÉ.

Déclaration du même.

Comme le duc d'Utrante, se disent ministre de la police, m'outrage assez pour me faire dire que je peux rester en silence à Bordeaux et vaquer aux travaux de ma profession, je déclare que si son maître et ses odieux agens ne me respectent pas assez pour m'en faire mourir pour mon pays, je les enlève pour leur rendre leurs outrages en eux. Qu'ils sachent qu'après avoir lu le 10 mars, dans la salle des séances, la proclamation du Roi, au moment où les soldats de Buonaparte entrent dans Paris, je suis venu dans le pays qui m'a déposé; que j'y suis à mon poste, sous les ordres de madame la duchesse d'Angoulême, occupé à conserver l'honneur et la liberté d'une partie de la France, en attendant que le reste soit délivré de la plus honteuse tyrannie qui ait jamais menacé un grand peuple. Non, je ne serai jamais soumis à Napoléon Buonaparte; et celui qui a été honoré de la qualité de chef des représentans de la France, aspire à l'honneur d'être en son pays la première victime de l'ennemi du Roi, de la patrie et de la liberté, si, ce qui arrivera pas, il était réduit à l'impuissance de la défendre.

Signé LAINÉ.

Résumé des événemens qui se sont passés avant et depuis le 30 mars 1815.

Une catastrophe aussi funeste qu'attendue vient de frapper l'Europe d'étonnement. Un Roi qu'environnent la confiance et l'amour de son peuple, s'est vu forcé de quitter sa capitale et bientôt après ses États envahis par l'homme dont le nom ne rappelle que des calamités et des crimes; et la France, de l'état de paix et de prospérité qui lui avait été rendu, a été, en moins de trois semaines, replongée dans l'abîme de malheur qu'elle croyait fermé. Il est important de faire connaître par quelle progression de causes irréversibles la trahison a pu enclancher, dans ces circonstances, la force publique et la volonté nationale.

Ce fut le 5 de mars que le Roi apprit, par une dépêche télégraphique, le débarquement de Buonaparte, à la tête de onze cents hommes, sur le territoire français. Cette entreprise pouvait être considérée sous deux points de vue différens: c'était le résultat d'un complot secondé par de vastes intelligences, ou l'acte d'un insensé à qui son ambition et la violence de son caractère, n'avaient pas permis de supporter plus longtemps un repos que lui laissait que l'opposition des remords. Dans cette double supposition, il était nécessaire de prendre les mesures que suggèrent la prudence et qu'aurait prescrites le plus imminent péril. Des ordres furent expédiés en toute hâte pour que les troupes se rassemblaient à Lyon. On recevait du commandant de Grembois des avis satisfaisans; et le convulsié de la garnison d'Autun devait faire espérer que Buonaparte avait été trompé dans l'espoir d'adhérer à son parti les troupes du Roi. Dans le cas cependant où il est formé quelques intelligences, un corps placé à Lyon devait l'arrêter. Monsieur parut le 6 au matin pour prendre le commandement de ce corps et il fut suivi le lendemain par M. le duc d'Orléans.

Tous les marchands et généraux employés dans les départemens eurent ordre de se rendre dans leurs commandemens respectifs. Le maréchal Ney, qui commandait à Besançon et pouvait y secondier les opérations de Monsieur, vint prendre congé

van hypotheeken en richtte eind 1803 een drukkerij op te Gent. Zijn functies als ambtenaar beletten hem echter zaken te laten verschijnen onder zijn naam en daarom droegen de publicaties dan ook eerst de naam van Samuel Berthoud en Cie, daarna de naam van zijn vrouw.

J.N. Houdin, een toch nogal eigenaardig personage, had reeds onder het Keizerrijk bij privilege, verleend op naam van zijn vrouw, de toelating bekomen om een politiek blad uit te geven.

Het was ook hij die de "Journal de Gand" in het leven riep onder een hoofding "Politique, Commercial et Littéraire - Affiches, annonces et avis divers de Gand, département de l'Escaut".

J.N. Houdin had in die krant de lof van de keizerlijke regering gezongen maar na de gebeurtenissen van 1814 was hij een andere weg ingeslagen en in 1815 maakte hij zelfs van zijn "Journal de Gand" het officieus orgaan van de Franse Koning en van diens regering in ballingschap te Gent. Maar Lodewijk XVIII wou nog meer dan dat en zo kwam dan, zoals reeds hoger gezegd, "Le Moniteur Universel" tot stand en Lodewijk XVIII besliste dat J.N. Houdin, wiens diensten aldus beloond werden, het blad zou drukken.

Op 14 april 1815 verschijnt dan het eerste nummer onder de titel "Le Moniteur Universel". De benaming "Moniteur" dreigt echter verwarring te scheppen en moeilijkheden in het leven te roepen met de regering van het Koninkrijk der Nederlanden. Die protesteert bij monde van de Fagel, vertegenwoordiger van Koning Willem bij Lodewijk XVIII. Teneinde ieder misverstand uit de weg te helpen en tevens om het verschijnen van het blad te verzekeren, want anders staat er een verbod op, wordt onmiddellijk een wijziging van de titel doorgevoerd, zodat het vanaf 18 April "Le Journal Universel" heet.

Bestuurder van het blad was Louis Bertin, voorheen uitgever van de "Journal des Débats et Décrets". Redactieleden waren : Chateaubriand, de Jaucourt, de Blacas, de Lally-Tollendal, de Feltre. Die raad vergaderde met de Koning en stelde de artikelen vast die zouden verschijnen. Andere medewerkers waren : de Pradel, Beugnot, Eckstein (voor de bijdragen van staatkundige aard en van buitenlandse politiek), de Vaublanc, de Sèze, Guizot en Mme de Damas. Er zitten heel wat vermaarde pennen bij en dat is natuurlijk geen toeval.

Er verschenen in het blad : ordonnanties, proclamaties, officiële mededelingen naast bijdragen van politieke aard. Er kwamen in het blad ook stemmen uit Frankrijk zelf aan bod over de toestand aldaar onder Napoleon sinds diens terugkeer.

Ook de diplomatieke activiteit van het Hof werd uitvoerig behandeld en er was een uitgebreide buitenlandse berichtgeving uit de verschillende Europese hoofdsteden.

Het blad werd vrij gunstig onthaald in de koningsgezinde kringen; ook op de buitenlandse diplomatieke posten. Wat echter niet belet dat er van bepaalde zijden ook kritiek kwam op de inhoud en dat was o.m. het geval met Talleyrand.

"Le Journal Universel" wilde een tegengewicht zijn voor wat verscheen in de Parijse bladen onder Napoleon en trok dan ook in scherpe bewoordingen van leer tegen Buonaparte "l'usurpateur". Napoleon replikeerde op zijn beurt in de Parijse Moniteur en sprak smalend over Lodewijk XVIII die hij "le roi de Lille et de Gand" noemde.

Er komen in de serie van twintig nummers van "Le Journal Universel" enkele zaken voor die het vermelden waard zijn.

Zo bevatte "Le Moniteur Universel" van 14 april de ordonnanties van Rijsel van 23 maart 1815 waarvan de eerste aan de Fransen, die onder het bewind van Napoleon leefden, verbod oplegde om ook maar enige rechtstreekse of onrechtstreekse belasting te betalen, terwijl de tweede ordonnantie hen verbood te gehoorzamen aan elke conscriptiewet van Napoleon.

In hetzelfde nummer van 14 april en ook in de daarop volgende werd uitvoerig aandacht besteed aan het onderzoek van de opmerkingen, op 4 april in Parijs gepubliceerd over de Verklaring van het Congres van Wenen. Van historisch standpunt uit een belangrijk stuk maar waarop in het kader van onderhavige bijdrage niet kan worden ingegaan.

Lezenswaardig is eveneens in "Le Journal Universel" van 5 mei de verklaring van Lodewijk XVIII van 2 mei 1815 waarbij deze in vrij emotionele termen de Fransen oproept om zich rond hem te scharen in de strijd tegen Napoleon en om het tijdperk van algemene verzoening te bespoedigen door de bestraffing van de man, die zoveel ellende veroorzaakte, Napoleon Buonaparte.

Het zal wel niet verbazen wanneer we zeggen dat Chateaubriand in de redactieraad van "Le Journal Universel" een belangrijke rol speelde, omwille van zijn talent als schrijver natuurlijk maar ook omwille van zijn politiek temperament.

In het nummer van 12 mei verscheen een stuk getiteld : "Rapport sur l'état de la France, fait au Roi dans son conseil, par le Vicomte de Chateaubriand, ministre plénipotentiaire de sa Majesté Très Chrétienne près la Cour de Suède". Het gaat om een uitvoerige analyse van de toestand in Frankrijk, met aanduiding van vergissingen en verantwoordelijkheden waarin Napoleon zwaar op de korrel wordt genomen maar waarin toch ook gewezen wordt op sommige fouten van Lodewijk XVIII. Een dokument, dat heel wat inkt deed vloeien en dat ook de wreveld opwekte van Napoleon.

Evenals de "Gazette van Gend" maakte ook "Le Journal Universel" herhaaldelijk melding van de gevoelens van de Gentse bevolking ten overstaan van de Franse Koning en benadrukte het blad steeds de sympathie waarmede de Gentenaars Lodewijk XVIII bejegenden en de erkentelijkheid van deze laatste uit dien hoofde. Het gebeurde soms met heel wat literaire zwier maar toch ook met enige overdrijving, luister maar : "Sa Majesté se montre rarement en public mais elle n'y parait jamais sans attirer sur ses pas une foule empressée. Les citoyens de cette grande ville, sujets d'un souverain également respecté,

également digne de l'être, n'en admirent que davantage les royales et touchantes vertus dont le caractère ne peut se méconnaître dans les traits de Louis XVIII". In één zin, veel lof voor de Gentse bevolking, voor Lodewijk XVIII in hoogst eigen persoon maar ook voor Koning Willem der Nederlanden. Wel heel diplomatisch dat laatste want, zoals we er reeds op wezen, stond Willem niet zo gunstig tegenover de gevluichte Franse Vorst die in Gent verbleef en voelde hij niet veel voor die Franse aanwezigheid.

Een beetje in tegenspraak met die "Sa Majesté se montre rarement en public" zijn elders in "Le Journal Universel" de vermeldingen van de uitstapjes die Lodewijk XVIII gewoontegetrouw maakte in de stad tot zelfs naar het Strop om er een stukje gebakken vis te gaan eten.

De lezer van het blad werd er ook van op de hoogte gehouden wanneer de Koning, vergezeld van officieren en hovelingen per koets naar de kathedraal was getrokken om er mis te horen. Was hij door ongesteldheid weerhouden om zich te verplaatsen - een jichtaanval - dan werd de mis opgedragen in het Hotel d'Hane-Steenhuysen zelf.

Het blad bracht ook verslag uit over de gebeurtenissen van de dag en over troepenbewegingen. Zo maakte het nummer van 10 juni er melding van dat in Gent Engelse troepen waren ingekwartierd die voordien in Amerika verbleven en deel uitmaakten van de divisie die gestreden had in Louisiana.

De aanwezigheid van vreemde legereenheden, vooral Engelse, meestal van Oostende komend waar ze bij laag tij aan land waren gezet, wekte vanzelfsprekend de nieuwsgierigheid en interesse op van de Gentenaars. Zo gingen ze ook kijken naar de "Entrepôt" aan de Coupure waar twintig stukken geschut met hun munitie aangekomen waren die daarna op de vestingen in stelling werden gebracht.

Op 26 mei werden de Engelse eenheden, ter sterkte van 12.000 man evenals Hannoveraanse regimenten samengebracht, die zich in beweging zetten naar de grens. Ze werden hier gevolgd door andere regimenten die, muziek op kop, de stad binnentrokken.

Het spektakel van die duizenden soldaten in kleurrijke uniformen, die in de stad defileerden en door Wellington werden geschouwd bracht veel volk op de been en veroorzaakte een ongewone toeloop, in die mate zelfs dat het stadsbestuur maatregelen moest treffen om er voor te zorgen dat het niet allemaal uit de hand zou lopen en dan in der haast de burgerwacht herinrichtte.

Inmiddels waren de militaire operaties in een definitief stadium getreden en in "Le Journal Universel" van 21 juni vinden we het relaas van de manier waarop Gent de laatste dagen en uren beleefde die aan de beslissende slag van Waterloo van 18 juni voorafgingen.

Gent bood, volgens de krant, gedurende vier dagen een ongewoon en ontroerend schouwspel. De ongeruste bevolking was samengestroomd onder de vensters van het verblijf van de Franse Koning in de Veldstraat en ze scheen

haar eigen lot te binden aan dat van de Vorst. Wanneer ongunstige berichten binnenliepen, was ze duidelijk teneergslagen maar telkens een succes aangekondigd werd, juichte ze onmiddellijk de Koning toe. "Il n'y a point de marque d'intérêt" zo schrijft het blad "que les Gantois n'aient donné dans ce moment aux Français royalistes, envers lesquels ils exercent depuis trois mois la plus noble et la plus généreuse hospitalité".

Dat zelfde nummer van "Le Journal Universel" van 21 juni 1815, dat ook het laatste was dat verscheen, bevatte de opeenvolgende bulletins die binnenliepen over de militaire gebeurtenissen tot en met de nederlaag van Napoleon in Waterloo op 18 juni. Ze geven een zeer goed overzicht van de voornaamste feiten en momenten.

Iets anders is wat er zich in die dagen in en rond het Hotel d'Hane-Steenhuysse afspeelde. De waarheid is dat de laatste dagen vóór de beslissende slag van Waterloo, er waren van ontmoediging, verslagenheid en van voorbereiding op het ergste.

De 16de en de 17de juni doen de meest alarmerende geruchten de ronde. Sommige van de Franse "émigrés" denken eraan hun pakken te maken. De Koning zelf blijft uiterlijk kalm. Hij verklaart dat hij niet weggaat en in Gent blijft en hij voegt er aan toe "Que ceux qui ont peur, partent...". Het komt wel hard aan.

De 17de stijgt de spanning ten top. De graaf van Artois en de hertog van Berry komen van Brussel met slecht nieuws. Tumult ten allen kante. Er worden voorbereidingen getroffen voor de aftocht. Ook Chateaubriand staat klaar om te vertrekken : "J'enfermai le mouchoir de soie noire dont j'entortille ma tête la nuit dans mon flasque portefeuille de ministre de l'intérieur et je me mis à la disposition du prince avec ce document important des affaires de la légitimité". De ironie laat de Franse schrijver werkelijk nooit in de steek.

In de stad waait "un vent de folie". Velen uit de omgeving van de Franse Koning weten niet meer waarin of waaruit en zijn de kop kwijt. De nacht valt over een koninklijk verblijf in de Veldstraat waar angst en vertwijfeling heersen.

De 18de juni begint in een grauwe stemming; men gaat naar een hoogtepunt toe. In zijn "Mémoires d'Outre-Tombe" vertelt Chateaubriand dat hij op 18 juni rond de middag de stad langs de Brusselse Poort had verlaten om even te verpozen en een rustige wandeling te maken. Op iets meer dan een mijl buiten de stad hoorde hij in de verte een dof gerommel. Hij keek naar de betrokken hemel en vroeg zich af of hij niet beter naar Gent zou terugkeren uit voorzorg voor een opkomend onweer. Maar het gerommel hernam, nu eens kort, dan weer lang, met onregelmatige tussenpozen. Toen dacht Chateaubriand plots niet meer aan een onweer maar aan iets anders... en de opkomende zuiderwind bracht met zich het geluid van de artillerie... De grote slag, waarvan de echo's tot hem doordrongen, was begonnen : de slag waarvan hij op dat ogenblik nog

de naam niet kende maar die de slag van Waterloo was...

Zo hoorde Chateaubriand dus, naar zijn eigen zeggen, op een mijl buiten de Gentse stadspoort, het kanongebulder van de slag van Waterloo of dacht hij het toch te horen.

Chateaubriand moet dus wel een zeer scherp gehoor gehad hebben of was het misschien zijn fantasie die werkte of gaat het in de "Mémoires d'Outre-Tombe", die toch veel later geschreven werden, om een interpretatie achteraf. In ieder geval roept het relaas van de Franse schrijver het grootste voorbehoud op. Artilleristen van nu geloven niet dat Chateaubriand het geschut van die tijd, met de vuurkracht die het had, over een zo grote afstand kan gehoord hebben.

Over zijn wedervaren op 18 juni daar buiten de Brusselse Poort vertelt Chateaubriand nog dat, terwijl hij zich daar bevond, een koerier van de hertog van Berry die van Aalst kwam, langs daar passeerde. Chateaubriand ondervraagt de man en verneemt dat Napoleon daags voordien (op 17 juni dus) na een bloedige slag Brussel is binnengetrokken. De koerier voegt eraan toe dat men overtuigd is van de definitieve nederlaag van de geallieerde troepen en dat het bevel tot de terugtocht gegeven is.

Chateaubriand haast zich daarop terug naar Gent waar men de poorten sluit en vervoegt de Koning.

In d'Hane-Steenhuise heerst de grootste verslagenheid en vertwijfeling. Er volgen uren van ondraaglijke spanning. Alle hoop verzwindt. Men weet niet meer waar men aan toe is... tot in de nacht van 18 op 19 juni rond 1 uur een estafette aankomt die de waarheid herstelt en aan de Koning mededeelt dat Napoleon niet in Brussel is binnengetrokken en integendeel zelfs de slag van Waterloo heeft verloren.

Een boodschap van Pozzo di Borgo, gedagtekend van Brussel 5 uur 's morgens bevestigt later de melding van de koerier en brengt er de Koning van op de hoogte dat Wellington er Zijne Majesteit van inlicht dat de rivaal en de vijanden van Frankrijk verslagen werden.

De schrik en de spanning van de voorbije uren ruimen nu de plaats voor een uitbundige vreugde. De geallieerden hadden de zege behaald, Napoleon werd bij Waterloo verslagen.

In d'Hane-Steenhuise herademt men. De vreugde kan niet meer op. De Koning wordt nu ten allen kante geluk gewenst maar blijft zelf kalm. Ook buiten op straat gaat het gejuich op en Lodewijk XVIII verschijnt aan het venster om de menigte te groeten die hem wil zien.

Hoe reageerden de Gentenaars?

"Lorsque la victoire a été connue" zo schrijft "Le Journal Universel", "les transports du peuple ont éclaté avec une vivacité dont il y a peu d'exemples... le Roi cédant aux instances de la foule a paru à la fenêtre". Overall in de stad heerst er een uitbundige stemming, de mensen komen op straat, de klokken

luiden, een groot feest begint.

In de "Gazette van Gend" van donderdag 22 juni 1815 lezen we : "Zoo haest den volkomen zegeprael van den 18 dezer, waer van wy de voorlopige tydinge in het meeste deel onzer Gazetten van voorleden maendag hebben medege-deylt, dien dag ruchtbaer geworden was, quam de geheele bevolkinge dezer stad op de been, de blydschap was op ieders aenzicht te lezen, het overige van den dag verbeelde een algemeyn feest, en des avonds was er eene van de schoonste verlichtingen, die men sedert lange tyd had gezien".

"Tot dankzegginge over de gedenkweirdige gebeurtenisse" zo schrijft de "Gazette van Gend", "word heden middag in onze cathedrale kerke, onder het geluyd der triumphklokken, eenen plechtigen Te Deum gezongen, waer by de civile en militaire autoriteyten en eene overgroote menigte inwoonders van alle classen tegenwoordig zyn".

Op de schitterend verlichte Kouter werd 's avonds een concert gegeven.

Het einde van het koninklijk verblijf in Gent was nu nabij. De "emigrees" zijn gehaast om terug te keren naar hun land. Ook Wellington dringt aan op een snelle terugkeer van Lodewijk XVIII naar Frankrijk. De voorbereidselen verlopen in een zenuwachtige sfeer. De Minister van Financiën van Lodewijk XVIII zit met zorgen, het hele avontuur van de Franse Vorst en zijn gevolg heeft meer dan zes miljoen gekost.

Vooraleer de terugkeer aan te vatten moeten eerst nog een aantal plichtplegingen worden vervuld.

De avond van 21 juni bood de Koning een galadiner aan waarop hij officieel afscheid nam van graaf d'Hane-Steenhuysse en in vriendelijke bewoordingen maar ook met diepe erkentelijkheid dankte voor de gulle gastvrijheid die hij gedurende bijna drie maanden genoten had. De Vorst overhandigde aan de graaf als aandenken een gouden tabaksdoos, versierd met briljanten en voorzien van zijn naamcijfer en de kroon in fijn gesteente.

Aan de burgemeester stelde de Koning een som geld ter hand, te verdelen onder de armen en de behoeftigen. De leden van het dienstpersoneel, die gedurende zijn verblijf in Gent aan zijn persoon verbonden waren, kregen een pensioen van 500 Fr.

Er komen later vanuit Parijs nog andere geschenken van Lodewijk XVIII voor graaf d'Hane-Steenhuysse : een zilveren tafelstel met het familiewapen van graaf d'Hane-Steenhuysse en een tafelstel in porselein. De Franse Vorst liet de graaf ook nog een eigenhandig schrijven geworden, gedateerd van 28 juli 1815, waarbij hij nogmaals zijn dank betuigde voor de zorgen, de attentievolle gastvrijheid en de belangstelling waarvan hij, tijdens zijn verblijf in Gent, zoveel bewijzen had ontvangen.

De Franse Koning verlaat Gent op 22 juni.

In de "Gazette van Gend" van 22 juni lezen we : "den koning is deze voormiddag om elf uren vertrokken, om zig over Geeraerdsbergen naer Bergen in

Henegauw te begeben, en om vervolgens zyn koninkryk te naederen, alwaer hy niet lang zal wachten van binnen te treden".

Het werd nu veel rustiger in het statige Hotel d'Hane-Steenhuysse. Een stuk Europese geschiedenis was geschreven waarvan zich in Gent fragmenten hadden afgespeeld. Het had gedurende bijna drie maanden gastvrijheid verleend aan de gevluchte Franse Koning, die ook wel eens "Le Roi de Gand" werd genoemd.

Gent kreeg in die Juni-dagen echter ook nog een ander en droevig spektakel te aanschouwen.

Nog vooraleer hij vertrok had de Franse Koning aan generaal graaf de Dillon te Brussel bevelen overgemaakt om aan de Franse gekwetsten alle mogelijke hulp te verstrekken.

Na de slag van Waterloo trokken duizenden gevangen soldaten van het verslagen leger van Napoleon door onze stad. Ze waren op weg naar Engeland waar ze heengebracht werden. Op 26 juni zouden het er al acht duizend geweest zijn, toegetakeld en haveloos. De overblijfselen van een groot leger dat overwonnen werd, de overlevenden van een genadeloze veldslag.

De talrijke gekwetsten, die hulp en bijstand vergden, werden ondergebracht in gelegenheidshospitalen, ingericht door Dokter Kluyskens. Om hen te helpen werd een inschrijvingslijst geopend die op korte tijd heel wat geld opracht terwijl ook van alle kanten klederen en beddegoed aangevoerd werden. Gent was getuige van de menselijke ellende die de geweldige schok tussen de legers in Waterloo met zich had gebracht.

Er werden in de grote schouwburg en in de Parnassus voorstellingen gegeven ten voordele van de oorlogsslachtoffers en de harmonie St.-Cecilia gaf in juni 1815 in de Waux-hall aan de Coupure een concert ten bate van de gewonden van de slag van Waterloo.

Vermelden we hier terloops ook nog dat P.J. Goetghebuer, kort na de slag van Waterloo, het slagveld bezocht en dat hij als eerste een overzicht tekende van het strijdtoneel.

Er kwam ook voor Gent een einde aan de episode van de Honderd Dagen. Er had zich binnen de muren van onze stad een drukke activiteit ontwikkeld die haar naam, haar prestige en haar bevolking ten goede was gekomen. Heel wat vreemde gasten hadden hier verbleven. De meesten onder hen spraken en schreven met lovende woorden over Gent.

Zij, die een aandeel hadden in de geschiedenis van de Honderd Dagen, zijn al lang verdwenen maar vandaag staat in de Veldstraat nog steeds die prachtige, sierlijke herenwoning, die door de graven d'Hane-Steenhuysse werd gebouwd en waaraan zij een bijzondere schittering gaven. Een parel van architectuur en versiering. Enig in zijn soort.

Kan men van een Gentenaar, bekommerd om het behoud en de instandhouding van het kulturhistorisch patrimonium van zijn stad, anders verwachten dan

dat hij de vurige hoop uitspreekt dat door de stedelijke instanties zal worden afgezien van het plan om het Hotel d'Hane-Steenhuysse te verkopen en dat voldoende verbeeldingskracht zal worden opgebracht om een oplossing te vinden en een projekt uit te werken die het behoud van deze prachtige patriciërs woning met een rijke geschiedenis, eens een koninklijke residentie, binnen het patrimonium van onze stad, met eigen en aangepaste functies maar ook als museum van de Honderd Dagen, zullen verzekeren. Als de wil daartoe werkelijk aanwezig is, zal de realisatie geen onoverkomelijke problemen stellen.

Mei 1990
Georges BROGET

BIBLIOGRAFIE

- Baillieul B. en Daem M. : Het Hotel d'Hane-Steenhuysse in Toerisme in Oost-Vlaanderen 32e jaargang nr. 2 1983.
- Chateaubriand : Mémoires d'Outre-Tombe.
- Counson : Chateaubriand à Gand in "Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" 17me année nr. 5 1909.
- De Potter Fr. : Gent van den oudsten tijd tot heden. Vierde Deel.
- Fleischman Th. : Le Roi de Gand.
- Fris V. : Laus Gandae in "Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" 22me année n° 5 1914.
- Fris V. : Bibliographie de l'histoire de Gand 2me partie.
- Kluyskens P. : Lodewijk XVIII in Gent in "Ghendtsche Tydinghen" 19de jaargang nr. 2.
- Nève de Mévergnies J. : Gand sous le Régime Hollandais 1814-1830 1935.
- Vanderhaegen F. : Bibliographie Gantoise Tome V XIXième siècle.
- Voisin : Guide des Voyageurs dans la ville de Gand ou Notice Historique sur cette ville, ses monuments et ses hommes célèbres.
- "Gazette van Gend" april en juni 1815.
- "Le Moniteur Universel" / "Le Journal Universel" april-juni 1815.
- "Journal de Gand" 1815.